

۴. حضرت امام بر اولین و دومین استدلال مرحوم صاحب جواهر اشکال می‌کند:

«إن كانت دعوى التبادر والانصراف لتوهم ندرة الوجود، فلا نسلّمها في المحيط الذي وردت الروايات فيه؛ ضرورة أنّه محلّ تربية الحيوانات واستنتاجها وإسقاطها، ولا يخفى على من رأى كيفية إسقاط البهائم، شدة الابتلاء بمنيتها وكثرته، وأنّ إصابة منيتها - خصوصاً البهائم الثلاث - للثوب وغيره ممّا يحتاج إليه الإنسان ويبتلى به، كثيرة لا يمكن معها دعوى الانصراف، والعرب - سيّما سكان الجزيرة - كان مهمّ شغلهم تربية الحيوانات التي تحتاج إلى الاستفحال الذي يكثر معه إصابة المنى لألبستهم وأيديهم وسائر متاعهم. والإنصاف: أنّ دعوى الانصراف و التبادر إنّما صدرت ممّن لا يبتلى به، ونشأ في بيت أو محيط كان الابتلاء به نادراً أو مفقوداً رأساً، ففاس به سائر الأمكنة والأشخاص، وإلّا فأى قصور - بعد التنبيه لما ذكرناه - في إطلاق رواية ابن أبي يعفور، عن أبي عبد الله عليه السلام قال: سألت عن المنى يصيب الثوب، قال: «إن عرفت مكانه فاغسله، وإن خفى عليك مكانه فاغسل الثوب كلّهُ»؟! وموثقة سماعة قال: سألت عن المنى يصيب الثوب، قال: «اغسل الثوب كلّهُ إذا خفى عليك مكانه؛ قليلاً كان أو كثيراً»؟! وصحيحة محمد بن مسلم، عن أبي عبد الله عليه السلام قال: ذكر المنى وشدّده وجعله أشدّ من البول. ثمّ قال: «إن رأيت المنى قبل أو بعد ما تدخل في الصلاة فعليك إعادة الصلاة، وإن أنت نظرت في ثوبك فلم

تصبه، ثم صليت فيه، ثم رأيته بعد، فلا إعادة عليك، وكذا البول... إلى غير ذلك؟! بل لا يبعد أن يقال: إنَّ العرف يرى أنَّ الحكم لماهية المنى من غير دخالة للإضافات فيه.^١

١. نکته دیگری که مورد نقاش فقها واقع شده است تعبیری است که در روایت محمد بن مسلم وارد شده و «منی را اشد از بول» برشمرده است:

«وَعَنْهُ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ حَرِيزٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: ذَكَرَ الْمَنِيُّ وَشَدَّدَهُ وَجَعَلَهُ أَشَدَّ مِنَ الْبَوْلِ ثُمَّ قَالَ إِنَّ رَأَيْتَ الْمَنِيَّ قَبْلَ أَوْ بَعْدَ مَا تَدْخُلُ فِي الصَّلَاةِ فَعَلَيْكَ إِعَادَةُ الصَّلَاةِ وَإِنْ أَنْتَ نَظَرْتَ فِي ثَوْبِكَ فَلَمْ تُصِبْهُ ثُمَّ صَلَّيْتَ فِيهِ ثُمَّ رَأَيْتَهُ بَعْدَ فَلَا إِعَادَةَ عَلَيْكَ وَكَذَلِكَ الْبَوْلُ.»^٢

ما می‌گوییم:

١. مرحوم صاحب جواهر در توضیح این اشدیت می‌نویسد: «اشدیت منی از این حیث است که لزج است و سخت‌تر پاک می‌شود»^٣

٢. البته این مناقشه‌ای که صاحب جواهر نقل کرده و آن را پذیرفته است و در کلام صاحب حدائق^٤ هم مطرح است. در اصل متعلق به مرحوم صاحب وسائل^٥ است.

٣. مرحوم حکیم در عروه هم درباره این اشدیت می‌نویسد که ظاهر مراد آن است که نجاست منی «شدیدتر» و «اکیدتر» است.

٤. حضرت امام به ایشان پاسخ می‌دهد:

«إِنَّ الْمُرَادَ مِنْ تَشْدِيدِ الْمَنِيِّ وَجَعَلَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَشَدَّ مِنَ الْبَوْلِ، هُوَ كَوْنُهُ نَجَسًا مُطْلَقًا، وَ أَمَّا الْبَوْلُ فَظَاهِرٌ مِنْ مَأْكُولِ اللَّحْمِ، فَكَانَ أَمْرُهُ أَهْوَنَ فِي الشَّرِيعَةِ مِنَ الْمَنِيِّ؛ لَكُنْ هَذَا ظَاهِرًا فِي الْجُمْلَةِ، وَ ذَاكَ نَجَسًا مُطْلَقًا؛ أَيْ حَتَّى مِنْ الْمَأْكُولِ ذِي النَّفْسِ. وَ أَمَّا احْتِمَالُ كَوْنِهِ أَشَدَّ؛ لاحتِياجِ إِزَالَتِهِ إِلَى الدَّلَكِ وَ الْفَرَكِ دُونَ الْبَوْلِ فَبَعِيدٌ؛ لِأَنَّهُ أَمْرٌ وَاضِحٌ لَا يَحْتَاجُ إِلَى الذِّكْرِ وَ النُّقْلِ، مَعَ أَنَّ الظَّاهِرَ مِنْ قَوْلِهِ: «شَدَّدَهُ وَجَعَلَهُ أَشَدَّ» أَنَّ ذَلِكَ أَمْرٌ لَا يَعْرِفُهُ النَّاسُ، وَيَعْرِفُهُ الْإِمَامُ عَلَيْهِ السَّلَامُ. وَ أَمَّا احْتِمَالُ كَوْنِ «الْأَشَدَّ» بِمَعْنَى الْأَنْجَسِ، فِيرَدُّهُ تَصْرِيحُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي رَوَايَةِ شُعَيْبٍ وَأَبِي الْحَسَنِ

^١ . کتاب الطهارة (امام خمینی)، ج ٣، ص ٦٠

^٢ . وسائل الشیعة، ج ٣، ص ٤٢٤، ح ٤٠٥٥

^٣ . جواهر الکلام (ط-القديمه)، ج ٥، ص ٤٩٥

^٤ . ج ٥، ص ٣٣

^٥ . ج ٣، ص ٤٢٤

الرضا علیه السلام فی روایة «العلل» بأنجسیة البول، بل يدلّ علی أنجسیته ما دلّ علی لزوم غسله مرتّین دون المنیّ. واحتمال کون الأشدّیة باعتبار وجوب غسل الجنابة منه دون البول، بعید أيضاً؛ لأنّ الظاهر منها أنّ الحكم لطبیعة المنیّ، لا لخروجه من المجری، فبقی الاحتمال الأوّل. وما ذکر و إن لم یثبت جزءاً، ولا یوجب ظهوراً، لكن یقرب دعوی الإطلاق فیها. والإنصاف: أنّ دعواه فی تلك الروایات، لا تقصر عن دعواه فی كثير من الموارد التي التزموا به.»^۱

۵. اشاره امام در پاسخ به مرحوم حکیم به روایت علل است که در آن حضرت رضا (ع) می‌فرماید:

«إِنَّمَا أُمِرُوا بِالْغُسْلِ مِنَ الْجَنَابَةِ وَلَمْ يُؤْمَرُوا بِالْغُسْلِ مِنَ الْخَلَاءِ وَهُوَ أَنْجَسُ مِنَ الْجَنَابَةِ وَأَقْذَرُ»^۲

در حالیکه به نظر می‌رسد «خلا» در اینجا به معنای بول نیست و منصرف به غائط است.

۶. حضرت امام در پایان این قسمت از بحث، البته توجه می‌دهند که روایاتی که در آنها سؤال از «احتلام انسان»

شده است نمی‌تواند دال بر نجاست منی حیوانات باشد. روایاتی مثل:

«مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ جَمَاعَةٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَخِيهِ الْحَسَنِ عَنْ زُرْعَةَ عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ يَكُونُ فِي فَلَاةٍ مِنَ الْأَرْضِ، وَ لَيْسَ عَلَيْهِ إِلَّا ثَوْبٌ وَاحِدٌ وَ أَجْنَبٌ فِيهِ وَ لَيْسَ عِنْدَهُ مَاءٌ كَيْفَ يَصْنَعُ قَالَ يَتَيْمَمُ وَ يُصَلِّي عُرْبَانًا قَاعِدًا يَوْمِيَّ إِيْمَاءً»^۳

ایشان در این باره می‌نویسند:

«نعم، لا إشكال في اختصاص ما اشتملت على الجنابة أو الاحتلام بالآدمي، لكن لا يوجب ذلك

طرح الإطلاق في غيرها.»^۴

ما می‌گوییم:

۱. توجه شود که اگر سخن مرحوم صاحب جواهر پذیرفته شود، اجماع فقها بر نجاست منی، اجماع مدرکی

نخواهد بود، چرا که روایات توان اثبات نجاست را ندارند و لذا نمی‌توان فتاوی فقها را مستند به روایات باب

کرد.

۱. کتاب الطهارة (امام خمینی)، ج ۳، ص ۶۱

۲. وسائل الشیعة، ج ۲، ص ۱۷۹، ح ۱۸۶۹

۳. همان، ج ۳، ص ۴۸۶، ح ۴۲۴۸

۴. کتاب الطهارة (امام خمینی)، ج ۳، ص ۶۲

و اگر کسی بگوید فقها روایت را منصرف به منی انسان نمی‌دانسته‌اند و با استناد به آن روایات فتوی به نجاست داده‌اند و در نتیجه، اجماع فقها مدرکی است و چون روایات هم دلالتی بر نجاست ندارد، می‌توان به اصالة الطهارة تمسک کرد.

می‌گوییم: اگر فقها از روایات انصراف را فهم نکرده باشند، نمی‌توان به انصراف قائل شد و لذا نمی‌توان سخن مرحوم صاحب جواهر مبنی بر انصراف را پذیرفت و لذا روایات به اطلاق خود باقی می‌مانند.

۲. اما مطابق فرمایش حضرت امام روایاتی که خواندیم دال بر نجاست منی در مطلق حیوانات دارای نفس سائله (چه حلال گوشت و چه حرام گوشت) است.

۳. مناسب است به روایات به نحو مستقل توجه کنیم:

یک) «وَعَنْهُ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ حَرِيزٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: ذَكَرَ الْمَنِيَّ وَ شَدَّدَهُ وَ جَعَلَهُ أَشَدَّ مِنَ الْبَوْلِ ثُمَّ قَالَ إِنْ رَأَيْتَ الْمَنِيَّ قَبْلَ أَوْ بَعْدَ مَا تَدْخُلُ فِي الصَّلَاةِ فَعَلَيْكَ إِعَادَةُ الصَّلَاةِ وَ إِنْ أَنْتَ نَظَرْتَ فِي ثَوْبِكَ فَلَمْ تُصِبْهُ ثُمَّ صَلَّيْتَ فِيهِ ثُمَّ رَأَيْتَهُ بَعْدَ فَلَا إِعَادَةَ عَلَيْكَ وَ كَذَلِكَ الْبَوْلُ»^۱

دو) «و عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْمَنِيِّ يَصِيبُ الثَّوْبَ قَالَ اغْسِلِ الثَّوْبَ كُلَّهُ إِذَا خَفِيَ عَلَيْكَ مَكَانُهُ قَلِيلًا كَانَ أَوْ كَثِيرًا»^۲

سه) «و عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْمَنِيِّ يَصِيبُ الثَّوْبَ قَالَ إِنْ عَرَفْتَ مَكَانَهُ فَاغْسِلْهُ وَ إِنْ خَفِيَ عَلَيْكَ مَكَانُهُ فَاغْسِلْهُ كُلَّهُ»^۳

چهار) «و عَنْهُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَنَانَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَجُلٍ أَصَابَ ثَوْبَهُ جَنَابَةٌ أَوْ دُمٌ قَالَ إِنْ كَانَ عِلْمُ أَنَّهُ أَصَابَ ثَوْبَهُ جَنَابَةٌ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ ثُمَّ صَلَّى فِيهِ وَ لَمْ يَغْسِلْهُ فَعَلَيْهِ أَنْ يُعِيدَ مَا صَلَّى وَ إِنْ كَانَ لَمْ يَعْلَمْ بِهِ فَلَيْسَ عَلَيْهِ إِعَادَةٌ وَ إِنْ كَانَ يَرَى أَنَّهُ أَصَابَهُ شَيْءٌ فَتَنَظَرَ فَلَمْ يَرَ شَيْئًا أَجْزَاهُ أَنْ يَنْضَحَهُ بِالْمَاءِ»^۴

ما می‌گوییم:

۱. در این روایات همان بحث‌هایی که بین صاحب جواهر و مرحوم امام مطرح بود، مطرح است

۱. وسائل الشیعة، ج ۳، ص ۴۲۴، ح ۴۰۵۵

۲. همان، ص ۴۲۵، ح ۴۰۵۸

۳. همان، ص ۴۰۵۹

۴. همان، ص ۴۷۵، ح ۴۲۱۶

۲. مرحوم خویی ذیل روایات اول، استدلال دیگری را مطرح می‌کند:

«و يمكن أن يستدل عليها بصحیحة محمد بن مسلم عن أبي عبد الله (عليه السلام) قال: «ذكر المنی و شدة و جعله أشد من البول...». فان الظاهر أن اللآم فی كل من المنی و البول للجنس لبعء أن يكون للعهد الخارجی، فتدل حينئذ علی أن طبعی المنی أشد من طبعی البول سواء أ كانا من الإنسان أم من الحيوان، و حیث إن بول الحيوانات المحرمة التي لها نفس سائلة نجس فلا محالة يحكم بنجاسة منیها لأنه أشد من بولها.»^۱

ما می‌گوییم:

۱. روشن است که استدلال مرحوم خویی، تنها در «منی حیوانات حرام گوشت دارای نفس سائله» جاری است چرا که ایشان در جایی نجاست منی را ثابت می‌کند که بول نجس باشد و بول حیوانات حلال گوشت پاک است.

۲. البته ایشان باید مطابق همین استدلال در پرندگان حرام گوشت هم حکم به نجاست منی را از این روایات قابل استفاده نداند، چرا که بول این پرندگان هم نجس نیست

جمع‌بندی:

۱. به نظر دلالت روایات دال بر نجاست کامل است و اطلاق روایات -چنانکه امام مطرح کردند- قابل مناقشه نیست.

۲. اما نکته مهم آن است که در بسیاری از کتاب‌های لغت، «منی» ماء الرجل دانسته شده است و لذا این لفظ اصلاً شامل «ماء الحيوان» نمی‌شود. مثلاً کتاب العین^۱، صحاح، قاموس، شمس العلوم^۲ و لسان العرب^۳ منی را ماء الرجل می‌دانند و فقه اللغة^۴ اصلاً فصلی را به تقسیم ماء الصلب اختصاص داده است و می‌نویسد:

«الْمَنَى : ماء الإنسان. العَيسُ : ماء البعير. الْيَرُونُ : ماء الفرس. الزَّأَجَلُ : ماء الظلیم»^۵

[ظلیم: شتر مرغ]

۱. التنقیح، ج ۲، ص ۴۱۴

۲. ج ۸، ص ۳۹۰

۳. ج ۹، ص ۶۳۸۸

۴. ج ۱۵، ص ۲۹۳

۵. ج ۱، ص ۱۵۵

۶. فقه اللغة، ج ۱، ص ۱۵۵

اما برخی دیگر «المنی» را به گونه‌ای معنی کرده‌اند که شامل حیوانات هم می‌شود مثلاً المحيط^۱ می‌نویسد:

«الماء الذی یکون له الولد» و مفردات^۲ هم تصریح دارد که این لفظ شامل حیوانات می‌شود.

توجه شود ابن اثیر در «النهایه در غریب الحدیث»^۳ که کتابی است که درباره معانی لغات در احادیث مطرح است، منی را ماء الرجل دانسته است.

۳. با توجه به آنچه خواندیم به نظر می‌رسد شمول روایات نسبت به «ماء الحيوان» محل تردید جدی است و لذا مستمسک اصلی این مسئله هم ظاهراً همان اجماع مورد ادعاست.

۴. اما مشکل اینجاست که این اجماع مدرکی است و مدرک آن هم همین روایات است که از نظر لغوی شمول آن نسبت به ماء الحيوان محل تردید است.

۵. پس: اگر کسی اجماع مدرکی را حجت نداند ظاهراً باید با تمسک به اصل طهارت حکم به طهارت منی در حیوانات دارای نفس سائله کند.

ولی با توجه به اینکه ما مدرکی بودن اجماع را در جایی که موجب اطمینان شود، محلّ به حجیت نمی‌دانستیم، می‌توانیم در این مسئله (نجاست حیوانات حرام گوشت دارای نفس سائله) به چنین اجماعی قائل شدیم.

۶. اصف الی ذلک آنکه ممکن است از مفهوم روایاتی که در مسئله بعد مطرح می‌شود و دال بر طهارت منی حیوانات حلال گوشت است، هم به نفع این مسئله کمک گرفت.

۱. ج. ۱۰، ص ۴۱۶

۲. ج. ۱، ص ۷۷۹

۳. ج. ۴، ص ۳۶۸